

a polgári iskolák számára ugyanazon jogokat kérjük, a melyekkel a középiskolák tanítványai bírnak, t. i. hogy az előkészítő osztályok száma mind a háromféle intézetnél egyenlő legyen, fenmaradván természetesen a reál- és polgári iskolai tanulók számára a kellő latin nyelvi ismeret megszerzésének kötelezettsége.

Végül még teljes tisztelettel meg kell jegyeznünk, hogy a hét osztályú polgári iskolát befejezett növendéket úgy korát, mint tudományos előkészültségét tekintve teljesen jogosítottoknak kell tekintenünk az egy-éves önkényességi kedvezménynek élvezetére. És nem habozunk kijelenteni azt, hogy ezen kedvezmények megadását a polgári iskolák felvirágzására feltétlenül szükségesnek találjuk.

Midőn szerencsénk van Nagyméltóságodnak az országos polgári iskolai egyesületnek ezen javaslatait kegyes jóindulatába ajánlani, mára-dunk a legmélyebb tisztelettel Budapestben, az igazgatóságunk folyó 1898. évi október hó 6-ki gyűléséből.

Nagyméltóságú Miniszter Úrnak alázatos szolgálói:

VOLENSZKY GYULA,
titkár és szerkesztő.

LÁD KÁROLY,
elnök.

IRODALOM.

Magyar-latin szótár. Középiskolák számára szerkesztette *Burján János*, losonczyi állami főgymn. tanár. Budapest. Franklin-társulat. 1899. 508 lap. Ára 2 frt.

A főntebb czimzett kézisztár, ép úgy mint Wolff Bélának vagy Hoffmann Frigyesnek újabb kiadványai a német szótáriróadalom terén, egészen az iskola szükségleteit tartja szem előtt. Az iskolai élet adott neki létet, a mennyiben a deákokkal való fordítgatás, a tőlök használt gyakorló- vagy stilusképző könyveknek használata közben fölmerülő nehézségek sarkalták a szerzót eme fölötte hasznos segédeszköznek összeállítására. Munkáját szemlátomást nagy lelkiismeretességgel végezte, s előszavában be is számol eljárásáról, mely az összeállításban vezérelte. Lelkiismeretessége egymaga elegendő, hogy a magyar-latin fordítás minden igaz barátjának s a latin nyelv minden jóra való tanítójának rögtön kivívja tetszését; anyagbősége és a latin nyelvhasználatban való classicitása pedig elégséges arra, hogy valamennyi előző társának föléje helyezze. Ezt az ítéletet azért bátorídom kockáztatni, mert beható használat után győződtem meg jóságáról, nem futtában való olvasás vagy bepillantás után. Ugyanis egy hosszú értekezésnek latinra való fordítása, a napközben, sőt éjjel is eszembe jutó kifejezések fölkeresése,

több más szótárral való egybevetése s majdnem minden szavának latravetése arról győztek meg, hogy egy szakjáért s az iskoláért élő-haló egyénnek munkájával van dolgom, a mely előtt szívesen kalapot emelek s üdvözlöm szerzőjét, mint a latin stilusgyakorlatok megkönnyítőjét, valamint latin tanításunknak hathatós előmozdítóját. Természetes, hogy csupán a ki az én tölem vázolt betekintést alkalmazza e könyvre, s a kinek minden évben állandó foglalkozása a latin stilizálás: az tud csak az ilyen könyv megjelentére hozsannát zengeni; míg a ki csupa nemértésből lenézi az ilyen segédeszközöket s tanítói hivatalát nagyhangú czikkék írásával tölti be: az olyan ember számára hiába szerkeszt Burián vagy akármely iskolamester kéziszótárt.

Én főleg az egyes nagyobb czikkeknak összeállítását csodáltam, a melyek szinte emberi erőt fölülmuló türelemmel és kitartással vannak szerkesztve s jóformán kimerítőleg összeszedve. Egy-egy ilyen czikk olvastára rögtön hajlandó az ember odaítélni a pálmát a szerzőnek, ha különben akadnak is később egyes foltok itt-ott a könyvben. Ehhez járult aztán az a szép latinság, a mely a Krebs-Allgayer-Schmalz Anti-barbarusának s a legkiválóbb latin stilisztikáknak ismeretéről tanuskodik, főképen pedig a Heinichen-féle kitűnő szótároknak forgatásából fakadhatott; mondom, ez a szép latinság végleg betetőzte amúgy is kivott tetszésemet.

Egyáltalán észrevehető Burián úr könyvében, hogy ismerős mind az újabb szótáriróvalommal, melyet okosan tudott hasznára fordítani, mind iskoláink szükségleteivel, a melyeknek kielégítéseért hálás lehet iránta tanárság és deákság egyaránt. Sőt az egyetemi hallgatók is haszonnal forgathatják e munkát a latin stilusgyakorlatok óráiban, de főleg tanárvizsgálati latin dolgozatuknak megfogalmazásában vehetik majd bőséges hasznát.

A gymnasiumi deák már a IV., de bizonyosan az V. osztálytól kezdve használhatja e szótárt. Épen azért a tanítónak Utasításaink értelmében is gondja legyen rá, hogy okos használatára idejekorán megtanítsa növendékeit. Az én professzoraim még ráértek az ilyen dolgok megtanítására, míg most évről-évre tapasztalom, hogy tanárjelöltek sem igazodnak el a szótárak adatain; azért irnak latin fogalmazványaikban olyan badarságokat, a melyekért meg kellene buktatni egy V. osztályos deákot is. Ennek az oka, úgy látszik, a tudós előadások tartása, vagyis kerülve-kerülése a gyermekekhez leszálló tanításnak; holott ez az egyedül alkalmas mód a latin nyelv elsajátíttatására, s a latin írók megkedveltetésére. Régi mondás: ignoti nulla cupido, s a ki nem tanul meg tisztességesen fordítani magyarból latinra is, vagyis egyszerűbb gondolatait nem meri, nem tudja latinul kifejezni: az olyan ifju meg fogja átkozni azt az iskolát, a mely nyolcz keserves évet pazaroltatott el vele

csak azért, hogy puskákkal és commentárokkal fölvértezten érthessen valamit a latin classikusokból. Mondom, évről-évre tapasztalom a latin nyelv tudásának mind nagyobb csökkenését növendékeinken; másrészt azonban nem hallom, hogy e hanyatlásnak pótló értékét hangoztatnák tanítótársaim a maguk szaktárgyában, a mint különben én magam sem veszem észre, hogy a reálék, vagyis a régiségtan vagy irodalomtörténet terén adnák jelét tanultságuknak. Már pedig: «ha igaz, hogy a latin nyelv magától kimegy a divatból, mélyen kellene sajnálnunk, ha mással való pótlás nélkül hagynók kimulni s megengednők a gyermekeknek, hogy a semmit-tanulást megszokják. Inkább kétségbeesett erőfeszítéssel állítsuk vissza a régi módszert, mint elnézzük, hogy az iskolákban a restség és közöny kapjon erőre. Ha tehát tudunk még módot e tárgy becsületének visszaállítására, ám lássunk hozzá azonnal». (Frary Rezső, A latin ny. kérdése, 210. l.). Szerintem is a mai elkényeztető s mindig kész fordításokkal szolgáló módszer szüli azt a nemzedéket, a mely nyolcz évi tanulás után se németül, se latinul nem tud megérteni eleve nem olvasott szöveget, annál kevésbbé azokon a nyelveken magát kifejezni. Pedig a nyelvtanulás biztos szókinés nélkül, sok *radices*- és phrasis-tudás nélkül: hangzatos nyelvészkedés, haszontalan időfecsérlés és mulatságos andalgás az irodalmi művek, mint afféle bezárt s profán szemektől csak néha-néha szemlélhető bálványképek előtt.

A szerzőtől hangoztatott újítások nem újítások, mert előfordulnak eddigi magyar-latin szótárainkban is. Így a mondattani szerkezetek és a synonymák. Az utóbbiakat főképen azért vártam tőle bővebb alkalmazásban, mert nem rég ültette át a Meissner-féle latin synonymikát nyelvünkre. Azt gondoltam tehát, hogy elég szaporán találkozom majd synonymikai megkülönböztetéseivel, — ámde csalódtam; mert az egyszerű elsorolást csak nem tekinthetjük synonymikának! A mit nyujt néhol, azért hálás vagyok; de mondhatom, ennyit régibb szótáraink is nyujtanak.

Van azonban még egy szép sajátja könyvének, a melyet lépten-nyomon észlelhetni benne. Ez a jó magyarság érvényesítése, még pedig a kellő higgadtsággal. Röviden ezt úgy fejezhetem ki, hogy se nem orthologus a szerző, sem neologus. S épen ez a középszer kívánatos, hogy meglegyen a szótáriróban. Azt hiszem tehát, hogy ezért a tulajdon-ságáért is minden józanul ítélő csak dicsérni fogja.

Hátra volna még, hogy könyvének egyes hibáival is beszámoljak az olvasó előtt. Mondhatom, sok megjegyzésem volna, mert a könyvnek majdnem minden oldalán vannak magoktól érthető hiányok, pótolni vagy megigazítani való dolgok. No de ezek talán csak az én szememnek felőlő szeplők, a ki szigorúbb mértéket alkalmaztam könyvére, mert szerettem volna tökéletesnek látni. Ezekről azonban inkább vala-

mely szaklapban szándékoskodom beszámolni, mint ezen folyóiratban, a hol kizárólag iskolai hasznavehetőségét akartam kiemelni s ez alapon ajánlani minden érdeklődőnek figyelmébe. Egy kifogásomat mégsem hallgathatom el, t. i. hogy egyazon cikkben a latin szók, sokszor egymás mellett, kétféle írásmód szerint vannak közölve, teszem: nunci^{us} és nuntius, condicio és conditio, negligens és neglegens stb. Végül sajtóhiba sokkal több akad annál a soknál is, a mennyit a könyv végén olvashatni.

BÓDISS JUSZTIN.

Német stílus-gyakorlatok. A középiskolák felső osztályai számára. Szerkesztette *Endrei Ákos*, főgymnasiumi tanár. Harmadik javított kiadás. Ára 1 frt 20 kr. Budapest, 1897. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai.)*

Endrei könyve ez új, harmadik kiadásában a következő részekre tagozódik: I. Bevezetés, «mely a német nyelv és stílus némely sajátosságát fejtegeti.» (1—20. l.) II. A magyarból németre való fordításnak szánt darabok, (21—139. l.); e rész befejező szakaszaként «a stilisztikai, retorikai és poetikai anyag rövid összefoglalása», (a 140—150. l.), végül III. a szótár 151—173. l., «mely a szövegben *gal jelölt szólásmódoznak és nehezebben fordítható kifejezéseknek jegyzéke», illetőleg az *aequivalens* német kifejezésének tára. — Miként e felsorolásból látható, a könyv felosztása nem mutat fel lényegesebb változást; teljesen új azonban benne a II. rész befejező szaka, melylyel «az Utasítások által követelt német nyelvű összefoglalást» akarta szerzőnk megkönnyíteni. Véleményem szerint Endrei könyvének e bővülése nem jelenti egyuttal értékben való növekedését is. Nagy tudósnak és művésznek kellene annak lenni, ki pl. másfél lapnyi terjedelmen a prózai írásművek elméletét, vagyis az egész retorikát, sőt még, miként arra szerzőnk törekszik, a németektől való műveltetésük történetét is kifogástalanul akarná adni. Pedig, ha valakinek, akkor a tanulóknak mindig csak a javából kell nyújtánunk. Nem a szerző hibája, hogy ilyen csekély térre korlátolva ezt el nem érhetette, — hogy anyaga, melyet e szakaszban elsősorban magyar fordításra, de, miként az Utasításokra való hivatkozás előadja, egyuttal az irodalmi tárgyi ismeret bővítése végett nyújt, a legtöbb helyen: nem egyéb rideg száraz nomenklaturánál, irodalmi leltározásnál. A regény és novella tárgyalása, pl. összesen egy fél oldalra terjed, de e szűk határok közt a regény és novella definitióján kívül csodás kaleidoskopban egy fényes sereg vonul el szemünk előtt; megnyitja Csontos Szig-

* Hivatalos bírálat.